

NORGES HØYESTERETT

Den 21. oktober 2008 avsa Høyesterett dom i

HR-2008-01818-A, (sak nr. 2008/932), sivil sak, anke over dom,

A (advokat Odd Rune Torstrup)

momt

If Skadeforsikring NUF (advokat Jan Aubert)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Indreberg**: Saken gjelder spørsmål om lemping av erstatningsansvar som følge av NOKAS-ranet, jf. skadeserstatningsloven § 5-2.
- (2) Mandag 5. april 2004 ble tellesentralen Norsk Kontantservice AS – NOKAS – i Stavanger utsatt for et grovt ran. Det falt en rekke skudd under ranet, og en politiførstebetjent ble skutt og drept. Gjerningsmennene fikk med seg 57 440 575 kroner i norsk og utenlandsk valuta. Av ransutbyttet er 51 465 574 kroner ikke kommet til rette. NOKAS' totale tap, med fradrag for en egenandel på 50 000 kroner, er dekket av If Skadeforsikring NUF – i det følgende stort sett omtalt som If.
- (3) Hovedmannen bak ranet, B, og elleve andre personer ble i samme sak – ”NOKAS-saken” – dømt for ranet, se Stavanger tingretts dom 10. mars 2006, Gulating lagmannsretts dom 15. februar 2007 og Høyesteretts dom inntatt i Rt. 2007 side 1056. Foruten straffedommer på opp til 18 års fengsel, ble alle tolv dømt til en for alle og alle for en å betale erstatning til If med 51 465 574 kroner og til NOKAS med 50 000 kroner. Alle tolv ble også dømt til en for alle og alle for en å betale oppreisning til fire NOKAS-ansatte med 80 000 kroner til hver, og til en politibetjent med 30 000 kroner. De ti som var dømt for grovt ran med døden til følge, ble dessuten dømt til å betale erstatning og oppreisning til den drepte politiførstebetjentens etterlatte.

- (4) En av de opprinnelig tiltalte i NOKAS-saken ble frifunnet av lagretten under ankebehandlingen i Gulating lagmannsrett. Frifinnelsen ble imidlertid satt til side av lagdommerne, og ved Gulating lagmannsretts dom 13. september 2007 ble han dømt for delaktighet i NOKAS-ranet til fengsel i 14 år, og – på samme måte som de øvrige tolv – til å betale erstatning og oppreisning, herunder erstatning til If med 51 465 574 kroner.
- (5) Under Gulating lagmannsretts ankeforhandling i NOKAS-saken ble identiteten til en vokter som hadde gitt opplysninger til B om NOKAS, kjent. Statsadvokatene i Rogaland tok etter dette, 28. februar 2007, ut tiltale mot vekteren, A. Stavanger tingrett avsa 4. juli 2007 dom med slik domsslutning:
- ”1. **A, født 10.12.1979, dømmes for overtredelse av straffeloven § 268 annet ledd jfr § 267 første og tredje ledd og straffeloven § 275 første og annet ledd jfr § 276 til fengsel i 3 – tre – år, jf. straffeloven § 62. Fullbyrdelsen av 1 – ett – år av straffen utsettes i medhold av straffeloven §§ 52-54 med en prøvetid på 2 – to – år. Varetekt kommer til fradrag med 47 dager.**
2. **A dømmes til å betale erstatning til IF skadeforsikring med kroner 51.465.574 – femtiemillionerfirehundreogsekstifemtusenfemhundreogsyttifire.**
3. **A dømmes til å betale erstatning til NOKAS Kontantservice AS med kr. 50.000 – femtitusen.**
4. **A dømmes til å betale oppreisningserstatning til:**
- **C kroner 80.000 – åttitusen**
 - **D kroner 80.000 – åttitusen**
 - **E kroner 80.000 – åttitusen**
 - **F kroner 80.000 – åttitusen.”**
- (6) A anket til Gulating lagmannsrett, som 3. april 2008 avsa dom med slik domsslutning:
- ”1. **A, født 10.12.1979, dømmes for overtredelse av straffeloven § 268 annet ledd jfr § 267 første og tredje ledd og straffeloven § 275 første og annet ledd jfr § 276 til fengsel i 3 – tre – år, jf. straffeloven § 62. Fullbyrdelsen av 1 – ett – år og 6 – seks – måneder av straffen utsettes i medhold av straffeloven §§ 52-54 med en prøvetid på 2 – to – år. Varetekt kommer til fradrag med 47 dager.**
2. **Tingrettens dom, domsslutningen punkt 2, 3 og 4, stadfestes.”**
- (7) Lagmannsretten vurderte, men fant ikke grunnlag for å lempe erstatnings- eller oppreisningsansvaret overfor If. A har anket til Høyesterett over lagmannsrettens dom, slutningen punkt 2, jf. tingrettens dom, slutningen punkt 2 – erstatningsansvaret overfor If. Anken gjelder rettsanvendelsen. Saken er behandlet etter tvistelovens regler, jf. straffeprosessloven § 435. Den står i samme stilling for Høyesterett som for de tidligere retter.
- (8) Den ankende part, A, har i hovedtrekk gjort gjeldende:
- (9) Etter skadeserstatningsloven § 5-2 kan erstatningsansvar som vil virke urimelig tyngende, lempes. Det skal skje en konkret vurdering hvor det tas hensyn både til skadelidte og skadevolder. En slik vurdering tilsier at As ansvar overfor If lempes.

- (10) Ansvar for hele kravet vil virke ruinerende for A. Han har ikke formue eller utsikt til å få det. Hans fremtidige inntekt vil antakelig være 350 000 til 400 000 kroner i året. A hefter også for oppreisning til fire NOKAS-ansatte og erstatning til NOKAS med til sammen 370 000 kroner. Han vil, etter endt soning, være i en etableringsfase.
- (11) Skadelidte, NOKAS, har fått erstatning. Ifs krav er et regresskrav – noe som taler for lemping. Det er heller ikke sikkert at If blir sittende med tapet, som kan bli veltet over på forsikringsselskapet til As arbeidsgiver.
- (12) If vil være bedre tjent med at A gjøres ansvarlig for et håndterlig beløp enn at han gir opp, fordi kravet er umulig å oppfylle. Også prevensjonshensynet blir bedre ivaretatt av en realistisk betalingsforpliktelse.
- (13) Når det gjelder graden av skyld, la lagmannsretten til grunn at As forsett når det gjaldt ranet lå i det nedre sjikt, grensende mot den grove uaktsomhet. A kjente ikke til massiviteten i ransanslaget. Han ga informasjon til B etter påtrykk fra G. A oppfattet B som livsfarlig, og forsto det slik at G var i en økonomisk vanskelig situasjon i forhold til B. Ranet, som fant sted flere måneder etter As samtaler med B, kunne funnet sted uten As medvirkning.
- (14) En god løsning i denne saken vil være at kravet lempes slik at det utgjør 1 til 1,2 millioner kroner.
- (15) Den ankende part, A, har lagt ned slik påstand:
- ”1. **A dømmes til å betale erstatning til IF skadeforsikring (org.nr. 981 290 666) fastsatt etter rettens skjønn.**
2. **IF skadeforsikring (org.nr. 981 290 666) dømmes til å erstatte det offentlige omkostningene med saken for Høyesterett med kroner 58437,- femtiåttetusenfirehundreogtrettisju – inkludert mva samt reisekostnader og ev. ankegebyr. I tillegg kommer renter fra forfall og til betaling skjer jfr forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum.**”
- (16) Ankemotparten, *If Skadeforsikring NUF*, har i hovedtrekk gjort gjeldende:
- (17) Hovedregelen er at skadevolderen skal betale full erstatning. Lempingsadgangen representerer en snever unntaksregel – en sikkerhetsventil. Jo større reduksjon det er tale om, jo sterkere grunner kreves for å lempe.
- (18) As skyld er så graverende at den stenger for lemping, til tross for det ekstreme misforholdet mellom kravet og hans antatte betalingsevne. A visste at B representerte et kriminelt miljø, men ga ham likevel opplysninger om NOKAS. A forsto og godtok det som skulle skje. Handlingen blir ytterligere klanderverdig fordi vekteren hadde en betrodd stilling som han misbrukte.
- (19) Skal man her lempe til et realistisk nivå, blir det et misforhold mellom skyld og ansvar. Det fremgår av rettspraksis at når skadevolderens skyld er stor, er det ikke nok for å oppnå lemping at erstatningsansvaret langt overgår skadevolders betalingsevne, jf. særlig Rt. 2005 side 901.

- (20) Det bør legges vekt på uttalelser i forarbeidene til skadeserstatningsloven § 4-3 om at prevensjonshensyn tilsier at regressretten går lenger ved ting- og formuesskader enn ved personskader, og at prevensjonshensyn og folks rettferdsforestillinger tilsier at regressretten benyttes.
- (21) Vår ordning er at det inntre solidaransvar der flere sammen har voldt en skade. Selv om A har hatt en mer perifer rolle i ranet, er ikke lemping riktig instrument for å fordele ansvaret. I stedet må det skje et regressoppgjør mellom forbryterne. Lemping vil innebære en undergraving av solidaransvaret.
- (22) Ankemotparten, If Skadeforsikring NUF, har lagt ned slik påstand:
- ”1. **Gulating lagmannsretts dom av 3. april 2008, domsslutningens pkt 2, jfr tingrettens slutning pkt 2, stadfestes.**
2. **If Skadeforsikring NUF tilkjennes sakens omkostninger for Høyesterett, med tillegg av forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra forfall til betaling skjer.”**
- (23) *Jeg er kommet til at anken ikke kan tas til følge.*
- (24) Spørsmålet i saken er om As medansvar for Ifs regresskrav på 51 465 574 kroner bør lempes, jf. skadeserstatningsloven § 5-2 første punktum. Bestemmelsen lyder:
- ”Erstatningsansvaret kan lempes når retten under hensyn til skadens størrelse, den ansvarliges økonomiske bæreevne, foreliggende forsikringer og forsikringsmuligheter, skyldforhold og forholdene ellers finner at ansvaret virker urimelig tyngende for den ansvarlige. Det samme gjelder når det i særlige tilfelle er rimelig at den skadelidte helt eller delvis bærer skaden.”**
- (25) Vilkåret for å kunne lempe ansvaret er, som det fremgår, at ansvaret virker *urimelig tyngende* for den ansvarlige. Det skal foretas en skjønnsmessig helhetsvurdering. I Høyesteretts praksis er det flere ganger uttalt at utgangspunktet er at skadelidte skal ha full erstatning, og at § 5-2 har en snever rekkevidde, se Rt. 2005 side 901 avsnitt 30, med videre henvisninger.
- (26) Det er åpenbart at dersom If skulle velge å kreve A for hele beløpet, slik selskapet uten lemping vil ha anledning til etter skadeserstatningsloven § 5-3, vil As ansvar langt overskride hans betalingsevne. A har ingen formue, og kan neppe vente lønnsinntekt utover 400 000 kroner i året. Det er også tvilsomt om han vil oppnå noe ved å fremme regresskrav mot de øvrige NOKAS-dømte. Det er derfor ingen tvil om at ansvaret er tyngende. Spørsmålet er om det er *urimelig* tyngende.
- (27) Ved vurderingen skal det etter loven foruten skadens størrelse og den ansvarliges økonomiske bæreevne, legges vekt på foreliggende forsikringer og forsikringsmuligheter, skyldforhold og forholdene ellers.
- (28) Når det gjelder foreliggende forsikringer, er det i Ot.prp. nr. 75 (1983–84) på side 66 presisert at skadeforsikring på skadelidtes hånd vil være et moment ved vurderingen, hva enten erstatningskravet reises av skadelidte selv eller av forsikringsselskapet som et regresskrav. At skadelidte, NOKAS, har fått dekket sitt tap gjennom forsikring, er følgelig et moment i favør av lemping.

- (29) Hensynet til rehabilitering taler generelt mot at en domfelt etter endt soning skal sitte med bunnløs gjeld. A er tidligere ustraffet, og får ifølge lagmannsretten gode skussmål. Dette kan tyde på at det uansett ikke er grunn til å frykte videre kriminalitet. Likevel vil A lettere kunne legge det straffbare forholdet bak seg med en håndterlig gjeldsbyrde. Det kan derfor spørres om ikke forsikringsselskapets interesse i fullt ut å beholde et krav som det umulig kan få dekning for, bør stå tilbake for hensynet til rehabilitering.
- (30) I Høyesteretts praksis er det likevel skyldforholdet som har hatt størst vekt ved vurderingen av om ansvar som følge av straffbare handlinger kan lempes, se blant annet "brannstifterdommen" i Rt. 2004 side 165 og "bombedommen" i Rt. 2005 side 901. Begge sakene dreide seg om regresskrav fra forsikringsselskap. I den førstnevnte saken ble ansvaret for en brannstifter under tvil redusert fra ca. 1,4 millioner kroner til 750 000 kroner. Brannstifteren hadde handlet forsettlig, men handlingen fremsto som meningsløs og uten noe forståelig motiv, og skjedde mest sannsynlig som en innskyttelse i en noe forvirret tilstand. Dette ble tillagt særlig vekt. I bombedommen, derimot, ble forsikringsselskapenes krav på ca. 285 millioner kroner ikke lempet. De domfelte hadde detonert en bombe mot en eldre trebygning der tre personer oppholdt seg. Handlingen, som var nøye planlagt, var utslag av organisert voldskriminalitet, utført som ledd i en konflikt med en rivaliserende motorsykelklubb. Eksplosjonen førte til at en uskyldig passasjer i en forbi-passerende bil omkom. Høyesterett fant det vanskelig å finne plass for lemping selv om ansvaret var formidabelt – skyldmomentet måtte tillegges avgjørende vekt.
- (31) For å avgjøre hvilken vekt skyldforholdet skal tillegges i vår sak, er det nødvendig å gå nærmere inn på As rolle i NOKAS-ranet.
- (32) A hadde vært vekter siden 2001. Han var en nær venn av G, som også kjente B.
- (33) B hadde flyttet til Sandnes høsten 2003, og var straks i gang med å se etter en bank eller liknende som han kunne rane eller bryte seg inn i. G informerte B om at han kjente en vekter i Falken som kjørte verditransport. B ønsket å treffe vekteren, og G fortalte kort tid etter A at det var to personer i byen som var interessert i den informasjonen han hadde som verditransportsjåfør. Disse to personene var fra Østlandet og ikke noen "småkjeltringer", men "profesjonelle folk".
- (34) Det fant deretter sted fem møter mellom A og B fra slutten av november til slutten av desember 2003. Under det første møtet – et møte for å bli kjent – ble A informert om at B sto bak et innbrudd på Bryn hvor han hadde brukt en såkalt linjebruddmetode, dvs. at alarmen blir kuttet ut.
- (35) Lagmannsretten har oppsummert den informasjonen A ga B i løpet av disse møtene slik:
- "... de blå skapene var hovedemne i samtale mellom tiltalte og B. Han gav imidlertid også opplysninger om hva de ansatte i NOKAS foretok seg inne i sikkerhetssonen på dagtid, herunder hvordan lokalene var utformet og hvordan penger ble forflyttet inne i lokalene, og at det var meget store beløp som var i omløp i lokalene. Han gav også spesifikke opplysninger som var relatert til hvordan B kunne komme seg inn i bygget. Tiltalte opplyste i den henseende om bakgården, om vinduene som vendte ut mot bakgården, hvor ranerne faktisk tok seg inn, samt om et kumløkk i bakgården som tiltalte så for seg muligens kunne benyttes. Alt dette var opplysninger som på et tidlig stadium var av sentral betydning for Bs videre planlegging av anslaget."**

- (36) Jeg tilføyer at under det andre møtet tegnet A en skisse over NOKAS-bygget. Det ble snakket om utbytte, og A oppfattet det slik at det ville tilfalle ham en slump penger, uten at beløpets størrelse ble nevnt. A har aldri mottatt penger for opplysningene han gav.
- (37) Under det siste møtet ga B uttrykk for at det var usikkert om planen lot seg gjennomføre, at han skulle tenke på det. A så ikke B igjen før B ble etterlyst i forbindelse med ranet.
- (38) Lagmannsretten har lagt til grunn at A deltok i møtene, dels for å oppfylle Gs ønsker, dels fordi han så for seg at han ville bli belønnet dersom informasjonen førte til et "vellykket" anslag mot NOKAS.
- (39) Ved vurderingen av om det subjektive straffbarhetsvilkåret for å dømme A for grovt ran var oppfylt, la lagmannsretten til grunn at A var seg bevisst at Bs formål med samtalen med ham var å kunne benytte informasjonen til å komme seg inn i NOKAS-bygget for å bortta penger derfra. Blant annet ut fra arten av de opplysningene han gav til B, sammenholdt med hans bakgrunn som vekter, fant lagmannsretten det bevist at han positivt så for seg muligheten for at B ville søke å gjennomføre borttaket gjennom en ranshandling. Lagmannsretten fortsatte: "På tross av dette valgte tiltalte likevel å gi informasjon av sentral betydning for Bs videre planlegging. Lagmannsretten finner det således bevist at tiltalte positivt innvilget ranshandlingen, i det han bevisst valgte å gi sin medvirkning uansett om anslaget ville bli gjennomført som tyveri eller som et ran. Tiltaltes forsett befinner seg således i det nedre sjikt, grensende mot den grove uaktsomhet."
- (40) I vår sammenheng er det avgjørende at A var klar over at Bs formål med å få opplysningene var å bortta penger fra NOKAS, og av underordnet betydning at As forsett lå i det nedre sjikt i forhold til at borttaket skjedde ved et grovt ran.
- (41) A ga med andre ord vital informasjon han hadde gjennom sin betrodde posisjon som vekter – en stilling han hadde nettopp for å forhindre kriminelle anslag mot NOKAS – til en person han forsto hadde både vilje og evne til å bruke informasjonen til tyveri, eventuelt ran, fra NOKAS. Han hadde flere møter med B over et lengre tidsrom, og hadde god tid til å overveie om dette var noe han ville være med på, hva som kunne bli følgen, og hvilket ansvar han kunne pådra seg om forholdet ble oppklart. A hadde kunnskap om de store verdiene som befant seg i tellesentralen. Tapets omfang er derfor ikke større enn hva han måtte forvente dersom det skulle bli et "vellykket" anslag mot NOKAS.
- (42) Til tross for momentene som taler for lemping, finner jeg det på denne bakgrunn vanskelig å komme til at erstatningsansvaret er *urimelig* tyngende.
- (43) Til dette kommer at dersom ansvaret skal lempes til et beløp som står i forhold til As økonomiske evne, må lempingen være betydelig. Et ansvar på mer enn maksimalt tre prosent av det fulle erstatningsansvaret, dvs. ca. 1,5 millioner kroner, vil høyst sannsynlig bli for høyt. Det fremstår i denne saken som særlig problematisk – blant annet ut fra hensynet til prevensjon – å skulle foreta en så omfattende lemping. Anken må derfor etter min mening forkastes.
- (44) Anken har vært forgjeves, og If har krav på å få erstattet sine sakskostnader fra motparten etter hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd. Ifs krav er på 30 000 kroner, som i sin

helhet utgjør salær. Kostnadsoppgaven legges til grunn. Når det gjelder forsinkelsesrente, vises til tvangsfullbyrdelsesloven § 4-1 tredje ledd.

(45) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler A til If Skadeforsikring NUF 30 000 – trettitusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

(46) Dommer **Tønder:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(47) Dommer **Stabel:** Likeså.

(48) Dommer **Øie:** Likeså.

(49) Dommer **Matningsdal:** Likeså.

(50) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler A til If Skadeforsikring NUF 30 000 – trettitusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

Riktig utskrift bekreftes: